

Pastoralna odpowiedź Kościoła katolickiego na współczesne masowe przesiedlenia

Yuriy Tykhovlis

Wielebni Księża,

Drodzy Przyjaciele,

Jestem szczerze wdzięczny za zaproszenie do udziału w tym Seminarium i za możliwość opowiedzenia o tym, jak wygląda duszpasterska odpowiedź Kościoła katolickiego na współczesne masowe przesiedlenia. Na początku pokrótce pozwolę sobie przedstawić misję Sekcji Migratorów i Uchodźców (M&R) oraz omówić jej najważniejsze publikacje. W drugiej części mojego wystąpienia skupię się na głównych punktach Wytycznych w zakresie duszpasterstwa migrantów międzykulturowych, które są ostatnim dokumentem wydanym przez Sekcję M&R, a które w świetle dzisiejszego kontekstu mogą stanowić pomocne narzędzie i źródło użytecznych odpowiedzi. Na zakończenie powiem kilka słów na temat grupy roboczej „Katolicka odpowiedź dla Ukrainy”.

Misja Sekcji Migratorów i Uchodźców

Misją M&R jest wspomaganie Kościołów lokalnych w duszpasterskim towarzyszeniu ludziom w drodze. Sekcja jest otwarta na słuchanie, zachęca do komunikacji i budowania sieci kontaktów, dostarcza dokumentacji i zasobów medialnych (dostępnych na naszej stronie internetowej <https://migrants-refugees.va>). Należą do nich publikowane corocznie wytyczne duszpasterskie. Oprócz tego wydawane są podsumowujące raporty regionalne, dotyczące duszpasterstwa migrantów w Europie; publikowane od marca 2020 r. regularne biuletyny dotyczące wyzwań, najlepszych praktyk i rzecznictwa na całym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem pandemii (Biuletyn COVID-19); oraz prowadzona co roku sześciomiesięczna kampania informacyjna przed obchodami Światowego Dnia Migranta i Uchodźcy, który przypada na koniec września (w tym roku 25 września). Każdy Dzień ma konkretny temat, który przybliża oficjalne Orędzie Ojca świętego, a to na 2022 rok zostało zatytułowane „Budować przyszłość z migrantami i uchodźcami”. Orędzie zostało zaprezentowane 12 maja 2022 r. w Sali Prasowej Stolicy Apostolskiej.

Dokumenty publikowane przez Sekcję M&R

- W 2017 r. Sekcja rozpoczęła prace nad *20 Punktami Działań Duszpasterskich*, mającymi stanowić odpowiedź na potrzeby migrantów i uchodźców. W pracach tych wzięły udział liczne Konferencje Biskupów katolickich, a także organizacje pozarządowe. W 2018 roku *Punkty* zostały zredagowane w bardziej specjalistycznym (prawniczym) języku, a Stolica Apostolska oficjalnie przekazała ONZ-owi *20 Action Points for the Global Compacts (20 Punktów Działań do porozumień Global Compact)* jako swój wkład w konsultacje i negocjacje dotyczące porozumień *Global Compact w sprawie uchodźców oraz Global Compact na rzecz bezpiecznej, uporządkowanej i regularnej migracji*. Oba dokumenty, przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, wzorują się na treści 20 Punktów i wielu szczegółowych sugestiach zawartych w tym dokumencie.
- W odpowiedzi na problem handlu ludźmi i zniewolenia, w 2018 roku Sekcja M&R przeprowadziła konsultacje z organizacjami partnerskimi, ekspertami i praktykami pracującymi w tej dziedzinie, i opracowała drugi dokument zatytułowany *Wytyczne duszpasterskie nt. handlu ludźmi*.
- Rok 2019 poświęcony był tematyce przesiedleń wewnętrznych. Po serii konsultacji Sekcja M&R opublikowała *Wytyczne duszpasterskie w sprawie osób przesiedlonych wewnętrznie*.
- 30 marca 2021 r. zostały wydane *Wytyczne duszpasterskie w sprawie ludzi przymusowo przesiedlonych z powodu klimatu*. Dokument ten opisuje nowe wyzwania, przed jakimi stawiają nas niepokojące i niebezpieczne zjawiska zaburzeń klimatycznych w wielu częściach globu oraz wskazuje na odpowiednie odpowiedzi duszpasterskie.
- Po cyklu konsultacji ze wszystkimi Konferencjami Episkopatów, organizacjami katolickimi i zgromadzeniami zakonnymi, z myślą o opracowaniu wytycznych dla duszpasterstwa migrantów międzykulturowych, 24 marca 2022 r. Sekcja M&R opublikowała *Wytyczne w zakresie duszpasterstwa migrantów międzykulturowych*. Chciałbym zwrócić uwagę na najważniejsze punkty tego dokumentu.

Wytyczne w zakresie duszpasterstwa migrantów międzykulturowych

Wstęp

Ograniczenia związane z pandemią nadały znaczeniu globalizacji szczególny kontekst. W Orędziu na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2021 papież Franciszek podkreślił, że „W rzeczywistości wszyscy znajdujemy się w tej samej łodzi i jesteśmy wezwani do zaangażowania się, żeby nie było już więcej murów, które nas oddzielają, aby nie było więcej *innych*, ale tylko jedno *my*, tak wielkie, jak cała ludzkość. Dlatego też korzystam z okazji jaką stanowi ten Dzień, by zwrócić się z podwójnym apelem o wspólne podążanie ku coraz większemu *my*.”

W przedmowie papież stwierdza: „Te Wytyczne duszpasterskie stanowią propozycję duszpasterstwa międzykulturowego, przekazują w sposób konkretny moje zaproszenie zawarte w encyklice *‘Fratelli Tutti’* do rozwijania kultury spotkania”.

Struktura:

- Przedmowa papieża Franciszka: dokument w kontekście Jego nauczania (*Fratelli Tutti*)
- Wprowadzenie: ogólna prezentacja i geneza dokumentu
- Struktura każdego punktu: 1 wyzwanie ogólne, po którym następują co najmniej 3 odpowiedzi duszpasterskie
- 7 głównych wyzwań, w świecie i w Kościele
- Wnioski

Załącznik: najlepsze praktyki, strona internetowa M&R

Uświadomienie sobie i pokonanie strachu:

Nie bój się iść do Egiptu, bo uczynię cię tam wielkim narodem (Rdz 46,3)

Wyzwanie: negatywne postrzeganie migrantów, strach i reakcje ksenofobiczne.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Zmierzenie się z obawami ludzi i pomoc im w ich przewyciężeniu poprzez zwiększenie wiedzy na temat migrantów i uchodźców, ich historii, podstawowych przyczyn i skutków migracji.
- Zaangażowanie mediów w propagowanie dobrych praktyk przyjmowania i gościnności, jak również upowszechnianie historii migrantów i uchodźców, którzy z powodzeniem przyczyniają się do integralnego rozwoju ludzkiej społeczności, w których się znaleźli.
- Przyjęcie pozytywnego języka w dyskursie publicznym dotyczącym migrantów, wspieranie empatii i solidarności z nimi oraz angażowanie młodzieży i młodych dorosłych w kierunku rzeczywistej zmiany narracji o migracji.

Promowanie spotkania:

Wyzwanie: Wspólnoty katolickie często uważają się za nieprzygotowane i zdezorientowane w związku z napływem licznych migrantów i uchodźców.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Aktywne zaangażowanie w zwalczanie nierówności i promowanie odejścia od kultury odrzucenia na rzecz kultury opieki i spotkania.
- Utrwalanie rozumienia migracji jako zjawiska globalnego, cechującego się siecią wzajemnych współzależności, a przez to tworzenie możliwości ubogacających spotkań i rozwoju kulturowego dla wszystkich zaangażowanych.
- Przygotowanie ludzi do owocnych spotkań we wszystkich możliwych miejscach wychowania katolickiego: w szkołach, na lekcjach religii, w grupach młodzieżowych, grupach formacyjnych i innych.
- Zachęcanie parafii do tworzenia przestrzeni spotkania, w której zarówno miejscowi, jak i przybysze mają możliwość dzielenia się swoimi doświadczeniami i celebrowania swojej różnorodności kulturowej.
- Szkolenie duszpasterzy do tego, by byli „budowniczymi mostów”, promotorami ubogacającego dialogu i dzielenia się między miejscowymi a przybyszami.

Słuchanie i okazywanie współczucia:

Wyzwanie: Podejrzliwość może utrudniać lokalnym społecznościom katolickim wsłuchanie się w doświadczenia i potrzeby migrantów i uchodźców, prowadząc do braku empatii i współczucia.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Promowanie kultury opieki nad migrantami i uchodźcami, którzy doświadczyli głębokiego zranienia, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci.
- Zaproszenie parafian do osobistego angażowania się w programy pomocy dla potrzebujących migrantów i uchodźców, aby rozwijać empatię i współczucie.
- Włączenie umiejętności doradztwa i słuchania jako elementu formacji pracowników duszpasterskich zaangażowanych w duszpasterstwo migrantów.

żyć naszą katolickością:

Wyzwanie: Skłonność do z góry narzuconej jednolitości i retoryki nacjonalistycznej w niektórych lokalnych wspólnotach katolickich kłóci się z prawdziwym znaczeniem Kościoła, który z natury jest powszechny.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Wzmacnianie rozumienia Kościoła jako komunii w różnorodności i akceptowanie autentycznej wielości ekspresji kulturowych i religijnych w społecznościach lokalnych.

- Zapewnienie przestrzeni dla wszystkich form ekspresji kulturowej i religijnej, prowadzące do wzajemnego ubogacania się.
- Zapewnienie odpowiedniej opieki duszpasterskiej wszystkim wiernym o różnym pochodzeniu etnicznym jako pierwszy etap długotrwałego procesu integracji.
- Formacja pracowników duszpasterskich do służby Kościołowi, który z natury jest powszechny, a w swoim żywym wyrazie coraz bardziej uniwersalny.

Migranci jako błogosławieństwo:

Wyzwanie: W części diecezji ciągłość posługi sakramentalnej i duszpasterskiej zależy już od kapłanów przybywających z zagranicy. Rzadko jednak postrzega się to jako błogosławieństwo i okazję do rozkwitu życia kościelnego.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Postrzeganie migrantów jako błogosławieństwa i okazji do otwarcia się na łaskę Bożą może ożywić życie Kościoła, ponieważ migranci mogą być czynnikami jego rewitalizacji.
- Upodmiotowienie migrantów, aby byli w stanie rozpoznać własne bogactwo jako cenny wkład w życie lokalnych społeczności.
- Przygotowanie katolickich migrantów do bycia prawdziwymi misjonarzami w krajach przybycia, świadkami wiary i zwiastunami Ewangelii.
- Planowanie nowych struktur duszpasterskich, tj. parafii międzykulturowych, w których realizowane będą programy duszpasterskie zmierzające do budowania jednej wspólnoty ubogaconej różnorodnością oraz rozwijania innowacyjnych programów duszpasterskich, uwzględniających znaczącą obecność dzieci i młodzieży z drugiego pokolenia migrantów.

Wypełnianie misji ewangelizacyjnej:

Wyzwanie: Wiele społeczności katolickich postrzega napływ migrantów i uchodźców innych wyznań lub niewierzących jako zagrożenie dla swojej ugruntowanej tożsamości religijnej i kulturowej.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Promowanie refleksji misjologicznej na temat migracji jako okazji do zastanowienia nad tym, w jaki sposób Kościół może objąć wszystkich ludzi, oraz rozpowszechnianie płynących z niej wniosków wśród wiernych.

- Przygotowanie lokalnych wiernych do spotkań z migrantami i uchodźcami innych wyznań lub niewierzącymi.
- Wspieranie przyjaznych postaw i pracy charytatywnej na ich rzecz jako właściwego sposobu ewangelizacji.
- Zwiększanie zdolności wspólnot lokalnych do angażowania się w dialog międzyreligijny oraz włączenie misji wobec migrantów i uchodźców do programów duszpasterskich.

Współpraca na rzecz komunii:

Wyzwanie: Działania na rzecz pomocy migrantom i uchodźcom prowadzone przez różne organizacje katolickie są często fragmentaryczne i nieskoordynowane.

Odpowiedzi duszpasterskie:

- Zapewnienie koordynacji wysiłków wszystkich struktur katolickich zaangażowanych w duszpasterstwo migrantów poprzez regularne spotkania.
- Wspieranie współpracy między Kościołami lokalnymi w krajach wyjścia, tranzytu i przybycia migrantów i uchodźców.
- Wzmacnianie współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej, zarówno w modlitwie, jak i w działaniu, począwszy od promowania wspólnego planowania duszpasterskiego.
- Promowanie wspólnych działań i współpracy pomiędzy różnymi organizacjami wyznaniowymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, rządami i instytucjami międzynarodowymi.

Wnioski płynące z Wytycznych:

- Wzbogacanie dialogu między kulturami jest konieczne dla świata pokoju i dobrobytu: budowanie mostów z przybyszami, poprzez promowanie prawdziwej „kultury spotkania”.
- Międzykulturowość jako istotny element urzeczywistniania Królestwa Bożego: Wspólnoty katolickie są zaproszone do postrzegania obecności wielu migrantów i uchodźców innych wyznań lub niewierzących jako opatrnościowej okazji do wypełnienia ewangelizacyjnej misji Kościoła poprzez świadectwo i miłość.
- Wytyczne adresowane są głównie do Kościołów przyjmujących migrantów, ale duszpasterstwo migrantów powinno być synergicznie zharmonizowane pomiędzy Kościołami pochodzenia i tranzytu.

- Promowanie skutecznej współpracy wszystkich podmiotów i wspólnot oraz stworzenie odpowiedniej przestrzeni dla duszpasterstwa międzykulturowego jako „duszpasterstwa” Kościoła katolickiego.

Grupa robocza „Katolicka odpowiedź dla Ukrainy” (cr4u.info)

W piątek, 4 marca 2022 r., Sekcja M&R zorganizowała spotkanie z przedstawicielami Caritas Internationalis, Caritas Europe, Jesuit Refugee Service Europe [Jezuicka Służba Uchodźcom Europa], International Catholic Migration Commission [Międzynarodowa Katolicka Komisja ds. Migracji] oraz dwóch Regionalnych Konferencji Biskupów w Europie - COMECE i CCEE. Uczestnicy spotkania zdecydowali o utworzeniu Grupy Roboczej „Katolicka odpowiedź dla Ukrainy” (CR4U) w celu skoordynowania działań i opracowania strategicznego planu koordynacji prac.

Celami takiego strategicznego planu są:

1. koordynowanie inicjatyw już prowadzonych (lub planowanych wkrótce) przez różne podmioty katolickie;
2. określanie nowych działań uznanych za potrzebne i podział obowiązków.

Uczestnicy postanowili również zaangażować w działania Grupy Roboczej inne ważne podmioty katolickie oraz dzielić się kluczowymi danymi i informacjami z jeszcze szerszą grupą organizacji, w tym z członkami Grupy Roboczej ds. Migracji działającej w ramach Forum of Catholic-Inspired organisations [Forum Organizacji pozarządowych o inspiracji katolickiej]. Te kościelne struktury i organizacje zobowiązały się do wymiany informacji na temat bieżących działań, których celem jest pomoc osobom cierpiącym w wyniku pozbawionej sensu inwazji na Ukrainę - zarówno ludności miejscowej, przesiedleńców w ramach Ukrainy, jak i tych Ukraińców, którzy znaleźli schronienie zarówno w krajach sąsiednich, jak i dalszych.

Na podstawie wspólnego planu strategicznego, w którym określono pięć głównych obszarów działania, utworzono pięć zespołów zadaniowych:

1. Ds. Pomocy humanitarnej: Caritas Internationalis wspierana przez Caritas Europa, ze względu na sieć swoich członków i szeroki zakres działań humanitarnych we wszystkich dotkniętych krajach, wzięła na siebie odpowiedzialność za koordynację prac tego zespołu, przy współpracy z Jesuit Refugee Service, Malteser International i innymi podmiotami.
2. Ds. Rzecznictwa: na poziomie UE koordynacją kwestii rzecznictwa zajmuje się COMECE, natomiast na poziomie ogólnoswiatowym koordynatorem działań rzeczniczych jest ICMC. Inni członkowie tego zespołu zadaniowego to JRS, Caritas Internationalis i Caritas Europa.

3. Ds. Gromadzenia i analizy danych: ICMC wzięło na siebie odpowiedzialność za koordynację działań Malteser International, JRS, Caritas Internationalis i Caritas Europa.
4. Ds. Pomocy religijnej: tę działalność koordynuje CCEE, a w pracach uczestniczą hierarchie krajowe wszystkich krajów europejskich.
5. Ds. Komunikacji: koordynatorem tego zespołu jest Caritas Internationalis, a uczestniczą w nim ICMC, JRS, COMECE, CCEE i Caritas Europa.

Zespół zadaniowy ds. Pomocy humanitarnej

Głównym celem tego zespołu jest wspieranie współpracy między wszystkimi podmiotami katolickimi zaangażowanymi w pracę humanitarną w Ukrainie i w krajach sąsiednich, na rzecz osób w trudnej sytuacji, wewnątrzprzesiedlonych w Ukrainie, uchodźców przekraczających granice, osób ubiegających się o azyl i szukających schronienia w krajach sąsiednich, a także wyjeżdżających do innych krajów.

- Identyfikacja zaangażowanych podmiotów katolickich
- Kontakt z koordynatorami zaangażowanych podmiotów katolickich
- Promowanie wymiany informacji między podmiotami
- Wspieranie koordynacji działań
- Wspieranie współpracy między podmiotami katolickimi
- Szukanie możliwości pozyskiwania darowizn i dotacji
- Regularne przekazywanie informacji pozostałym zespołom zadaniowym

Zespół zadaniowy ds. Rzecznictwa

Głównym celem tego zespołu jest wspieranie współpracy pomiędzy wszystkimi podmiotami katolickimi zaangażowanymi w rzecznictwo na rzecz osób znajdujących się w trudnej sytuacji w Ukrainie, w krajach sąsiadujących i w innych krajach, zarówno na poziomie UE (COMECE), jak i ONZ (ICMC).

- Kontakt z koordynatorami podmiotów katolickich i innych organizacji pozarządowych zaangażowanych w rzecznictwo

- Monitorowanie i ocena ram politycznych i prawnych
- Określanie wspólnych problemów w zakresie rzecznictwa
- Promowanie wspólnego działania podmiotów katolickich
- Regularne przekazywanie informacji pozostałym zespołom zadaniowym

W ramach działań rzeczniczych wielu członków Grupy Roboczej wspólnie z innymi organizacjami inspirowanymi wiarą, opracowało i wydało *Oświadczenie w sprawie napływu uchodźców z Ukrainy i zastosowania Dyrektywy o Tymczasowej Ochronie*, w nawiązaniu do podjętej w trybie pilnym decyzji Rady Europejskiej, popierając „... aktywowanie Dyrektywy o Tymczasowej Ochronie (TPD) i wprowadzenie wytycznych operacyjnych dla zarządzania granicami zewnętrznymi w celu ułatwienia przekraczania granic na granicy UE-Ukraina”. Z zadowoleniem przyjęto też uruchomienie i uelastycznienie funduszy UE, które mają być przeznaczone na potrzeby ukraińskich uchodźców i uznano za „...krzepiące, że państwa członkowskie UE przyjęły pragmatyczne podejście do pomocy potrzebującym, na przykład poprzez umożliwienie im wyboru, do którego państwa członkowskiego UE chcą się udać.” Apelowano, aby „...wszystkie osoby opuszczające Ukrainę i potrzebujące ochrony mogły z niej skorzystać - niezależnie od ich pochodzenia, koloru skóry ... czy statusu pobytowego.”¹

Zespół zadaniowy ds. Gromadzenia danych

Wspieranie wymiany istotnych danych między wszystkimi podmiotami katolickimi zaangażowanymi w prace poszczególnych zespołów zadaniowych to główny cel tego zespołu.

- Gromadzenie danych z oficjalnych źródeł
- Regularne opracowywanie zestawień danych dla wszystkich podmiotów katolickich
- Gromadzenie i udostępnianie danych dotyczących usług świadczonych przez różne podmioty
- Regularne przekazywanie informacji pozostałym zespołom zadaniowym

---

¹<https://reliefweb.int/report/moldova/statement-arrival-refugees-ukraine-and-application-temporary-protectiondirective>, 23 marca 2022 r.

Zespół zadaniowy ds. Komunikacji

Głównym celem tego zespołu jest wspieranie współpracy wszystkich podmiotów katolickich w zakresie komunikacji zewnętrznej.

- Kontakt ze wszystkimi biurami ds. komunikacji w zaangażowanych podmiotach katolickich
- Proponowanie właściwej terminologii
- Promowanie wspólnych kampanii dotyczących wspólnych problemów (np. kampania dotycząca handlu ludźmi)
- Promowanie wspólnych istotnych gestów (np. modlitwy w różnych miejscach)
- Gromadzenie dokumentacji działań i zwiększanie ich widoczności
- Regularne przekazywanie informacji pozostałym zespołom zadaniowym

Zespół zadaniowy ds. Pomocy religijnej

Głównym celem tego zespołu jest wspieranie współpracy między wszystkimi podmiotami katolickimi, aby zapewnić odpowiednią opiekę religijną dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji w Ukrainie oraz osób przesiedlonych w krajach sąsiednich i innych.

- Kontakt z lokalnymi Kościołami w celu oceny potrzeb w zakresie pomocy religijnej
- Promowanie zaangażowania księży, zakonników i misjonarzy świeckich w pomoc religijną
- Gromadzenie i udostępnianie oficjalnych wypowiedzi biskupów i konferencji biskupich
- Promowanie wspólnych apeli Kościołów lokalnych
- Regularne przekazywanie informacji pozostałym zespołom zadaniowym

Wnioski

Odpowiedź Kościoła katolickiego na współczesne ruchy migracyjne ma na celu wskazanie, jak konkretnie realizować zaproszenie *Fratelli tutti* do rozwijania kultury spotkania. „Nikt nie może być wykluczony. Zamyśl Boży jest zasadniczo inkluzyjny i stawia w centrum mieszkańców peryferii egzystencjalnych. Jest wśród nich wielu migrantów i uchodźców, osób przesiedlonych i ofiar handlu ludźmi. [...] Dzięki nim mamy możliwość lepszego poznania świata i piękna jego

różnorodności. Możemy dojrzewać w człowieczeństwie i budować razem większe ‘my’.” (Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2022). To nasze wspólne powołanie wymaga wielopłaszczyznowej współpracy wszystkich podmiotów i wspólnot w celu umocnienia postrzegania wielości członków Kościoła jako bogactwa, które należy docenić, a także dowartościowania wkładu migrantów jako szansy na mocniejsze i bardziej widoczne ukazanie katolickości naszej wiary.

W niektórych Konferencjach Episkopatów za duszpasterstwo migrantów i uchodźców odpowiedzialne są także Komisje ds. Duszpasterstwa Społecznego, Sprawiedliwości i Pokoju i/lub Prezydium Caritas. Wielu z was już z nami współpracuje. Chciałbym jeszcze powiedzieć, w jaki sposób można tę współpracę wzmocnić.

- Możesz wspierać pracę Sekcji M&R poprzez rozpowszechnianie materiałów i dokumentów na poziomie lokalnym.
- Ponieważ Sekcja M&R jest aktywnie zaangażowana w rozpowszechnianie dobrych przykładów odpowiedzi Kościoła katolickiego na potrzeby ludzi w drodze poprzez swoje media społecznościowe i na swojej stronie internetowej, możesz przesłać nam historie, zdjęcia, jak również sprawozdania dotyczące Twoich inicjatyw na rzecz migrantów i uchodźców.